

AZƏRBAYCAN
UNİVERSİTETİ

Gənc tədqiqatçıların VI respublika elmi konfransının materialları

10 mart 2023-cü il

www.au.edu.az

Azərbaycan Universiteti

**GƏNC TƏDQIQATÇILARIN VI RESPUBLİKA
ELMİ-PRAKTİK KONFRANSININ
MATERİALLARI**

10 mart 2023-cü il

Bakı | AZƏRBAYCAN

MÜNDƏRİCAT

Abdullayeva Nəzifə.....	13
MATERIALŞÜNASLIQDA İKT TEXNOLOGİYALARININ TƏTBİQİ İSTİQAMƏTLƏRİ	
Abdullazadə Nigar.....	14
THE PROBLEMS OF INCREASING ATTRACTIVENESS OF FDI (Foreign direct investments)	
Abubəkirov Coşqun	17
XVIII ƏSR AZƏRBAYCAN MƏDƏNİYYƏTİ	
Ağalarova Aytən.....	18
HİPERBOLA BƏDİİ MƏTNLƏRDƏ YUMORİSTİK EFFEKTlər YARATMAQ ÜÇÜN VASİTƏLƏRDƏN BİRİ KİMİ	
Ağayeva Fatma.....	20
AZƏRBAYCAN VƏ FRANSIZ DİLLƏRİNDƏ DİL SƏVİYYƏLƏRİ VƏ NİTQ ETİKETLƏRİNİN HƏMİN SƏVİYYƏLƏRDƏ KATEQORİYALAŞDIRILMASI	
Aliyeva Aybəniz.....	22
“QƏDİM QƏBƏLƏ” ARXEOLÖJİ KOMPLEKSİNİN TURİZM SAHƏSİNDƏ ROLU	
Allahverdiyeva Lalə.....	24
XIX ƏSRDƏ AZƏRBAYCANIN İRƏVAN ŞƏHƏRİNDƏ DƏYİRMƏNÇİLİQ SƏNƏTİNİN TARİXİNDƏN	
Aslanlı Nigar.....	26
Ə.HAQVERDİYEVİN HEKAYƏLƏRİNDƏ FRAZEOLÖJİ BİRLƏŞMƏLƏRİN MİLLİ MENTAL XÜSUSİYYƏTLƏRİ	
Azad Məhəmməd.....	28
VAQİF SƏMƏDOĞLU YARADICILIĞINDA TRANSENDENTAL DƏYƏRLƏRƏ MÜNASİBƏT	
Babayeva Lalə.....	30
SAĞLAMLIQ İMKANLARI MƏHDUD UŞAQLAR ÜÇÜN İNKLÜZİV TƏHSİL	
Bağırov Əvəz.....	32
TURİZMİN MİLLİ İQTİSADİYYATDA ROLU	
Bayramova Ülviyyə.....	34
ABŞ VƏ RUSİYA QARŞIDURMASINDA MOSUL PROBLEMİNİN YERİ	
Cəfərova Tünzalə.....	38
SÜNİ İNTELLEKTİN HÜQUQİ REJİMİ	
Cəfərova Validə.....	40
İNSAN ALVERİ QURBANLARININ MÜXTƏLİF FORMALARI	

Comərdova Səidə.....	42
TEXNİKİ PROSSESLƏRİN VƏ İSTEHSALIN AVTOMATLAŞDIRILMASININ ƏSAS MAHİYYƏTİ	
Dadaşova Arzu.....	44
TÜRK TARİXİ ROMANLARINDA MALAZGİRD MÖVZUSU	
Dilənova Lalə.....	47
İCTİMAİ DİPLOMATİYA VƏ ÖLKƏ BRENDLƏŞMƏSİ: OXŞAR VƏ FƏRQLİ CƏHƏTLƏR	
Eylazova Sevinc.....	49
PEDAQOGİKANIN TƏDRİSİNDƏ İSTİFADƏ OLUNAN İNNOVASIYALAR	
Əhmədova Həcər.....	51
XVII ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN SƏFƏVİ DÖVLƏTİNİN MADDİ MƏDƏNİYYƏTİ (Pyetro Della Vallenin "Səyahətnamə" si əsasında)	
Əhmədova Leyla.....	53
MUZEYDƏ EKSPERT İŞİNİN TƏŞKİLİ	
Əliyev Coşğun.....	55
QARABAĞ İQTİSADI RAYONUNDA KİÇİK VƏ ORTA BİZNESİN İNKİŞAFININ SWOT ANALİZİ	
Əliyev Mürvət.....	57
XIII ƏSRDƏ AVROPALI SƏYYAH-MİSIONERLƏRİN QEYDLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN ŞƏHƏRLƏRİ	
Əliyev Şəfahət.....	59
QƏRBİ AZƏRBAYCAN FOLKLOR MÜHİTİ VƏ HUMANİTAR FƏLAKƏT	
Əliyeva Emiliya.....	62
KRİSTİN BRUK-ROUZUN ERKƏN ROMANLARINDA REALİZM ("Əziz Yalan" romanı əsasında)	
Əliyeva Gülnarə.....	64
TÜRK AŞIQ ŞEİRİNDƏ MƏCAZLAR	
Əliyeva Günay.....	68
İNVESTİSIYA SİYASƏTİ: REALLIQLAR VƏ PERSPEKTİVLƏR	
Əliyeva Leyla.....	70
MARKETLƏR ŞƏBƏKƏSİNİN AYLIQ DÖVRİYYƏSİNİN ƏSAS AMİLLƏRDƏN ASLILIĞININ RİYAZİ MODELİ	
Əliyeva Nərmin.....	72
PANDEMİYALAR DÖVRÜNDƏ SOSIAL İŞÇİNİN ROLU	
Əliyeva Nərmin, Kərimli Nərmin.....	75
ART SCHOOL LAYİHƏSİNDƏ MEMARLIQ, İNTERYER VƏ EKSTERYER DİZAYN HƏLLƏRİ	

Əliyeva Təhmina	77
İSMAYIL QASPIRALININ TÜRK XALQLARININ MAARİFLƏNMƏSİNDƏ ROLU	
Əsədova Nurdan	80
2009-2020-Cİ İLLƏRDƏ ABŞ-IN XARİCİ SİYASƏTİNDƏ TÜRKİYƏNİN YERİ (Hərbi-əməkdaşlıq kontekstində)	
Əsgərova Jalə	82
NEYRON ŞƏBƏKƏLƏRDƏN İSTİFADƏ ETMƏKLƏ ADAPTİV VEB TƏTBİQLƏRİN ARXİTEKTURASININ İŞLƏNMƏSİ	
Əsgərova Nigar	84
AZƏRBAYCANIN ORTA ƏSR ŞƏHƏRLƏRİNİN MEMARLIQ ÜSLUBU	
Əzizov Bəhram, Aytən Ələkbərli	86
ALİ MƏKTƏBLƏRDƏ RİYAZİYYAT FƏNN BLOKU ÇƏRÇİVƏSİNDƏ RİYAZİ TƏTBİQİ PROGRAM PAKETİNDƏN İSTİFADƏ İMKANLARI	
Hacıyeva Minaxanım	88
ADRESANT-ADRESAT MÜNASİBƏTLƏRİ	
Həmidova Aysel	90
XX ƏSRDƏ ƏDƏBİYYATDA MİFƏ MÜRACİƏTİN SPESİFİKASI	
Həsənli Zərifə	93
TƏLİMİN SƏMƏRƏLİ TƏŞKİLİNDƏ PSIXOLOJİ BİLİKLƏRİN TƏTBİQİ	
Həsənov Elçin, Orucova Səbinə	95
KİBERNETİK CƏMİYYƏTDƏ SOSIAL TƏZAHÜR KİMİ İNTERNETİN ƏSAS ROLU	
Həsənova Günay	98
XIX ƏSRDƏ QUBA BÖLGƏSİNDƏ BOYAQOTU İSTEHSALINA DAİR	
Həsənova Nərmin	100
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA İXRACYÖNÜMLÜ QEYRİ-NEFT İQTİSADİYYATININ İNKİŞAFINA MÜASİR QURUMLARIN TƏSİRİ	
Həsənzadə Ülvi	104
TƏKRAR EMALIN DAYANIQLI İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİNƏ NAİL OLMAQDA MÜMKÜN TÜHFƏLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	
Həşimov Davud	106
CƏMİYYƏTİN HƏYATINDA MƏDƏNİ TƏHLÜKƏSİZLİYİN YERİ VƏ ROLU	
Heydərova Leyla	108
MALAZGİRD DÖYÜŞÜ VƏ ONUN AZƏRBAYCAN ÜÇÜN TARİXİ ƏHƏMİYYƏTİ	
Hüseynova Günel	112
AİLƏ SOSIAL İNSTİTUT KİMİ	
Hüseynova Türkan	114
İNGİLİS DİLİNDƏ FEİLİN SABCANKTİV ŞƏKLİ QEYRİ-REALLIQ MODALLIĞININ İFADƏ VASİTƏSİ KİMİ	

Huseynova Ulkar	116
THE MAIN DIRECTIONS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF THE MARKETING	
İbrahimov Rüfət	119
“BƏNÖVŞƏYİ” RƏNGİNİN LEKSİK-SEMANTİK SAHƏSİ	
İbrahimova Türkanə	121
UINSTON S.ÇÖRÇİLLİN MEMUARLARINDA “ATA” KONSEPTİNİN BƏDİİ HƏLLİ – TARİXİ REALLIQLA UŞAQLIQ TRAVMALARININ SİNTEZİ KİMİ	
İbrahimova Mədinə	123
AQROBİZNES SFERASINDA İDARƏETMƏ MEXANİZMİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ	
İsmayılova Günay	124
“AY VƏ QARA QƏPİK” ROMANINDA MƏNƏVİYYAT VƏ SƏNƏT MÜBARİZƏSİ	
İsmayılova Günel	126
MÜXTƏLİF XALQLARIN DİLÇİLİK ƏNƏNƏLƏRİ	
İsmayılova Şahnaz	129
REKLAM VƏ ONUN MARKETİNGDƏ ROLU	
Kazimova Azizakhanım	131
DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESSES IN AZERBAIJAN	
Kazimova Nüşabə	133
MÜƏSSİSƏDƏ HEYƏTİN İŞGÜZAR FƏALİYYƏTİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	
Kazimova Röya	135
FRAZEOLÖJİ BİRLƏŞMƏLƏRİN LİNGVOKULTUROLOJİ ASPEKTƏRİ HAQQINDA	
Kərimli Mehrab	138
MÜASİR ŞƏRAİTDƏ BANKLARIN ROA VƏ ROE GÖSTƏRİCİLƏRİNİN TƏHLİLİ	
Kərimova Nəzrin	140
İŞGƏLDAN AZAD EDİLMİŞ TORPAQLARIN İNKİŞAFI İSTİQAMƏTİNDƏ GÖRÜLƏN İŞLƏR	
Kərimova Nigar	142
MƏKTƏBƏQƏDƏR MÜƏSSİSƏLƏRDƏ UŞAQLARIN SOSİALLAŞMASI	
Mehdiyev Murad	144
AZƏRBAYCANDA KORPORATİV QIYMƏTLİ KAĞIZLAR BAZARI VƏ ONUN İNKİŞAFI	
Məhərrəmli Sübhi	146
İSTEHLAK BAZASININ İDARƏÇİLİK SİSTEMİNDƏ MARKETİNGİN ROLU	
Məmmədəliyeva Leyla	149
HEYDƏR ƏLİYEVİN NİTQİNDƏ DİLİMİZİN ÜSLUBİ İMKANLARI	
Məmmədli Abdulla	151
SAHİBKARLIQ SUBYEKTLƏRİNİN FƏALİYYƏTİNDƏ VERGİ NƏZARƏTİ MEXANİZMLƏRİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ	

Məmmədli Zəhra	153
BULLİŇ ANLAYIŞI, YARANMA SƏBƏBLƏRİ VƏ NÖVLƏRİ	
Məmmədov Zaur	155
MÜASİR REGIONAL ÇAĞIRIŞLAR FONUNDA AZƏRBAYCANIN BEYNƏLXALQ İMİCİ	
Məmmədova Arifə	157
HƏYAT TƏRZİNİN DİLDƏ ƏKSİ	
Məmmədova Ceyran	159
XVIII ƏSRİN 90-Cİ İLLƏRİ XIX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ QARABAĞ XANLIĞI VƏ RUSİYA MÜNASİBƏTİ	
Məmmədova İlkiyyə	161
ELÇİN DRAMATURGIYASINDA ABSURD DRAMLAR	
Məmmədova Leyla	163
SÜLHMƏRAMLI MİSSİYASI ZAMANI İNSAN HÜQUQLARININ POZULMASI VƏ BUNUN QARŞISININ ALINMASI ÜÇÜN TƏKLİFLƏR	
Məmmədova Leyla	165
ANTROPOSENTRİZM İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN FRAZEOLÖJİ VAHİDLƏRİNİN SEMANTİK ƏSASI KİMİ	
Məmmədova Minayə	167
SEMANTİKANIN ƏSASININ QOYULUŞU	
Məmmədova Nəzrin	169
COVID-19 PANDEMİYASI DÖVRÜNDƏ İNSAN RESURSILARININ İDARƏ EDİLMƏSİ TƏCRÜBƏSİ	
Məmmədzadə Könül	171
TERMINOLOGY PROBLEMS OF THE AZERBAIJANI LANGUAGE	
Məmmədzadə Ürfan	173
SOVET AZƏRBAYCANINDA KOMMUNİST PARTİYA NOMENKLATURASININ YARANMASI VƏ TƏŞKİLİ	
Məstəliyev Rəşad, Qubadov Mövsüm	176
BAŞLANGIC FUNKSIYANIN KÖMƏYİ İLƏ İDARƏOLUNAN DİSKRET PROSESLƏRDƏ OPTİMALLIQ ŞƏRTİ VƏ ONUN MATHLAB VASİTƏSİLƏ REALİZASIYASI	
Mirzəyeva Sevinc	177
AZƏRBAYCAN VƏ İNGİLİS XALQ NAĞİLLARIN NAĞİL FORMULLARININ TƏHKİYƏ STRUKTURLAŞDIRICI MİSSİYASI HAQQINDA	
Mirzəyeva Ülviyyə	179
NEQATİV UŞAQLIQ TƏCRÜBƏLƏRİ AZƏRBAYCAN KONTEKSTİNDƏ	
Muradli Aygun	181
SOCIAL WORK PRACTICE IN FRANCE	
Müsəzadə Ramin	182
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA VERGİ NƏZARƏTİ SİSTEMLƏRİNİN TƏŞKİLİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ	

Musəvi Samira	185
FON BİLİKLƏRİNİN PERSUAZİVLİK ƏMSALI HAQQINDA	
Müslümov Əfqan	187
İNFLYASIYANIN MÜƏSSİSƏNİN İQTİSADI GÖSTƏRİCİLƏRİNƏ TƏSİRİ	
Mustafayeva Lamiya	189
THE ROLE OF TAX SYSTEM AND FISCAL TRANSSHIPMENT IN AZERBAIJAN	
Muxtarova Sevinc	191
TURİZMİN AZƏRBAYCANDA MÜASİR VƏZİYYƏTİ VƏ İQTİSADIYYATDA ROLU	
Nadirov Afiq	193
DİNİ MÜXTƏLİFLİK ÇOXMƏDƏNİYYƏTLİLİYİN TƏRKİB HİSSƏSİ KİMİ: AZƏRBAYCANDA DİNİ MÜXTƏLİFLİYİN TARİXİ İNKİŞAF PROSESİ	
Nağıyeva Şəfa	199
İQTİSADI DISKURSDA EVFEMİYA	
Namazova Solmaz	201
PEYVƏNDLƏRİN TƏKMİLLƏŞMƏSİ VƏ TƏTBİQİ TARİXİ HAQQINDA	
Nəcəfova Türkan	203
XARİCİ TƏLƏBƏLƏRİN SOSİAL ADAPTASIYASININ ƏSAS NƏZƏRİ ASPEKTLƏRİ	
Nəmətova Nəzrin	205
BƏDİİ MƏTNDƏ LEKSİK KOHEZİYA	
Нуралиева Сабина	207
ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ	
Nuri Alim	209
PUL-KREDİT SIYASƏTİNİN MÜASİR VƏZİYYƏTİNƏ MONETAR AMİLLƏRİN TƏSİRİNİN TƏHLİLİ	
Orucova Aynur	210
XV ƏSR GENUYA SƏYYAHI CİROLAMO DA SANTO STEFANONUN AZƏRBAYCAN HAQQINDA MARAQLI QEYDLƏRİ	
Paşayeva Məleykə, Əliyeva Kövsər	212
ELEKTRON TULLANTILARIN YÜKSƏK TEXNOLOGİYALAR PLATFORMASINDA İDARƏ EDİLMƏSİ VƏ TƏKRAR EMALI HAQQINDA	
Paşayeva Simuzər	215
RƏSUL RZANIN "QIZILGÜL OLMAYAYDI" POEMASININ TƏHLİLİ	
Gasimli Basira	216
FABRICATION OF FIBROIN NANOPARTICLES AND CHARACTERISATION OF THEIR HYDROPHOBIC PATCHES	

Gasimov Parviz	219
RISK MANAGEMENT IN THE BANKING SECTOR	
Qasimova Təzəgül	221
VƏTƏN MÜHARİBƏSİ ƏXLAQ VƏ SİYASƏTİN QƏLƏBƏSİ KİMİ	
Quliyev Abbas	223
AQRAR SAHƏNİN İNVESTİSIYA CƏLBEDİCİLİYİ VƏ ONUN YÜKSƏLDİLMƏSİNİN HÜQUQİ TƏMİNATI	
Guliyev Rasim	225
SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND GENDER EQUALITY IN AZERBAIJAN	
Quliyeva Günel, Şakirli Günel	227
XIX ƏSR AZƏRBAYCAN MƏTBUATINDA SEYİD ƏZİM ŞİRVANININ PUBLİSİSTİKASI	
Quliyeva Nərmin	229
BAKİ-ABŞERON BÖLGƏSİNDƏ DİNİ ABİDƏLƏRİN TRANSFORMASIYASI	
Quluyeva Minarə	230
YAZILI ƏDƏBİYYATDA M.P.VAQIFIN XƏLƏFLƏRİ	
Quluzadə Gülnar	232
METAFORA VƏ ONA DAİR BAXIŞLAR	
Гурбанов Али, Набадова Гюлюш	234
КОНЦЕПЦИЯ ПОЛНОЙ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ НА ПРИМЕРЕ ОПИСАНИЯ ДВИЖЕНИЯ МУЛЬТИКОПТЕРОВ	
Qurbanova Nərgiz	236
İNGİLİS ƏDƏBİYYATINDA TÜRK HƏYAT TƏRZİNƏ DAİR STEREOTİPLƏRİN İFADƏSİNƏ DAİR	
Qurbanova Şəhla	238
TEREZA MEYİN DÖVRÜNDƏ BÖYÜK BRİTANİYANIN DAXİLİ VƏ XARİCİ SİYASƏTİ	
Qurbanova Tutu	240
BAKİ ŞƏHƏRİ YASAMAL RAYONUNDAKI DÖVLƏT SOSIAL MÜDAFİƏ FONDUNUN XİDMƏT BİNASININ ALTERNATİV İNTERYER DİZAYN HƏLLİ	
Qurbanova Mirvari	242
QIZIL ŞƏFƏQ KƏNDİNİN QARA GÜNLƏRİ (Ermənistanda yerli azərbaycanlı əhaliyə qarşı zorakılıqların bir epizodu)	
Rəhimov Rəhim, Orucov Adəm	246
BIOMETRIKA VƏ BIOMETRİK TƏHLÜKƏSİZLİK	
Rəcəbova Mələkə	248
İ. HÜSEYNOVUN "SÜRGÜN" POVESTİNDƏ SOVET REJİMİNİN CƏMİYYƏTƏ VƏ İNSAN XARAKTERİNƏ TƏSİRİ	

Rüstəmli Şəbnəm, Həsənov Elçin.....	250
CƏMİYYƏTİN İNFORMASIYALAŞDIRILMASI	
Рустамов Рустам.....	253
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ИСТОРИЧЕСКАЯ ПРЕДПОСЫЛКА МИРОВЫХ ПЕНСИОННЫХ МОДЕЛЕЙ	
Rüstəmov Nərgiz.....	255
METABOLİZM ƏSASLI BİR PSIXOSOMATİK FRAZEOLOGİZMİN EMOSEMİYA POTENSİYALI HAQQINDA (AZƏRBAYCAN VƏ TÜRK DİLLƏRİNİN MATERIALLARI ƏSASINDA)	
Rüstənzadə Ayyün.....	257
ELİTAR DİSKURSDA BİLİNGVEMLİK FAKTORU (HİNDİSTAN VƏ POSTSOVET MƏKANI DÖVLƏTLƏRİNİN TƏCRÜBƏSİNƏ İSTİNADƏN)	
Rzayev Elxan.....	259
KİÇİK SAHİBKARLARIN İKT SAHƏSİNDƏ QARŞILAŞDIĞI ÇƏTİNLİKLƏR VƏ ONLARIN HƏLL YOLLARI ÜZRƏ TƏKLİFLƏR	
Rzayeva Aytac.....	262
İDARƏETMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNDƏ EFFEKTİVLİK	
Rzayeva Pəri.....	264
KİÇİK YAŞLI MƏKTƏBLİLƏRİN TƏLİM FƏALİYYƏTİNDƏ MÜCƏRRƏDLƏŞDİRMƏNİN ROLU	
Sadiqova Səriyyə.....	266
XIX ƏSRİN İLK İLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCANDA BEYNƏLXALQ VƏZİYYƏT	
Sahibli Seyfəddin.....	267
BANK FƏALİYYƏTİNİN SƏMƏRƏLİLİYİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	
Salahova Ceyran.....	270
MİRZƏ ƏLƏKBƏR SABİR BƏDİİ DİLİNİN ÜSLUB VƏ MƏNA XÜSUSİYYƏTLƏRİ	
Saniyeva Aytac.....	273
KLİENT MÜQAVİMƏTİNİN ƏSAS İNDİKATORLARI VƏ BUNA QARŞI SOSIAL İŞÇİLƏRİN İSTİFADƏ ETDİKLƏRİ ALƏTLƏR	
Sayadova Elnaz.....	275
MÜASİR BİZNES MÜHİTİNDƏ KORPORATİV SOSIAL MƏSULİYYƏT VƏ REKLAM MÜNASİBƏTLƏRİNİN TƏNZİMLƏNMƏSİ VƏ İNKİŞAFI	
Сафаров Джавид.....	277
МЕРЫ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ВАЛЮТНЫХ КРИЗИСОВ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	
Səfərova Reyhanə.....	279
SULTAN SÜLEYMANIN AZƏRBAYCANA YÜRÜŞLƏRİ	
Səfiyev Mirali.....	281
AZƏRBAYCANDA BANK SİSTEMİNİN FORMALAŞMASI XÜSUSİYYƏTLƏRİ	

Soltanova Fidan	284
C.MƏMMƏDQULUZADƏNİN HEKAYƏLƏRİNDƏ METAFORLAR	
Suleymanova Elnara	285
HUMAN RESOURCES MOTIVATION SYSTEMS AT INDUSTRIAL ENTERPRISES.	
Sultanova Lamia	288
AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİ DÖVRÜNDƏ AQRAR MƏSƏLƏ SİYASİ PARTİYALARIN PROQRAMLARINDA	
Şabanova Aysel	289
İNGİLİS DİLİNDƏ İŞLƏNƏN TOPONİM FRAZEOLÖGİZMLƏRİN TARİXİ-MƏDƏNİ ASPEKTDƏN TƏDQİQİ	
Şentürk Alim	291
ROLE OF AGRICULTURAL MARKETING IN MODERN ECONOMY	
Şirinov Rasim, Səfərova Nuridə	293
TAM ƏDƏDLİ XƏTTİ PROQRAMLAŞDIRMA MƏSƏLƏSİNƏ GƏTİRİLƏN İQTİSADI MƏSƏLƏNİN HƏLLİ	
Şükürova Rəfiqə	296
KİBERNETİK SİSTEMLƏR VƏ ONLARIN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ	
Tağıyeva Fəridə	298
İRQÇİLİK TARİXİ VƏ FƏLSƏFƏSİ	
Tahirli Tural	300
RƏQƏMSAL MARKETİNG VƏ ONUN MƏRHƏLƏLƏRİ	
Tahmazova İlkanə	302
INVESTMENT POLICY IN OIL AND GAS SECTOR OF AZERBAIJAN ECONOMY	
Vəliyev Kazım	304
İŞGƏLDAN AZAD EDİLMİŞ ƏRAZİLƏRİN MALİYYƏ-İQTİSADI SABİTLİYİNİN TƏMİN OLUNMASI	
Vəliyeva Aghja	306
COMPARISON OF MEMBRANE DYNAMICS AND PERMEABILITY OF HEALTHY AND CANCER CELLS BY EPR STUDIES	
Vəliyeva Təranə	309
HƏSSAS QRUPA DAXİL OLAN UŞAQLARLA TƏLİM METODLARI	
Verdiyeva Tünzalə	311
ŞƏXSİYYƏTİN FORMALAŞMASINDA TƏHSİL VƏ TƏLİM-TƏRBIYƏ PROSESİNİN ƏHƏMİYYƏTİ	
Xəlfəquliyeva Ədilə	313
TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ İNFORMASIYA TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN TƏMİN OLUNMASININ AKTUALLIĞI	
Xəlilli Rəqub	316
TURİZM MÜƏSSİSƏLƏRİNİN MALİYYƏ GÖSTƏRİCİLƏRİ VƏ ONLARIN YÜKSƏLDİLMƏSİ YOLLARI	

Халилова Ханым	318
СИСТЕМА УПРАЖНЕНИЙ ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ УСТНОЙ РЕЧИ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ЯПОНСКОМУ ЯЗЫКУ	
Xudaverdiyev Murad	320
QAÇQIN VƏ MƏCBURİ KÖÇKÜNLƏRLƏ APARILAN SOSIAL İŞİN TƏŞKİLİ	
Yediyarlı Günay	322
ÇAĞDAŞ NƏSR UŞAQ ƏDƏBİYYATINDA QAÇQINLIQ MÖVZUSU	
Yusubova Ülviyyə	324
AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ NUMERATİVLƏRİN SEMANTİK TƏSNİFİ	
Zeynalov Eldar	326
İNGİLİS DİLİ SİYASİ DİSKURSDA DƏYƏRLƏR SİSTEMİ HAQQINDA	

Ədəbiyyat

1. Волгин Л. Н. Оптимальное дискретное управление. М. Наука, 1986, 210 с.
2. Мансимов К.Б., Масталиев Р.О. Оптимизация процессов, описываемых разностными уравнениями Вольтерра. Монография, Lambert Academic Publishing, 2017, 263 с.

AZƏRBAYCAN VƏ İNGİLİS XALQ NAĞILLARIN NAĞİL FORMULLARININ TƏHKİYƏ STRUKTURLAŞDIRICI MİSSİYASI HAQQINDA

Sevinc Mirzəyeva

Bakı Slavyan Universiteti

eminsevinc1@mail.ru

Azərbaycan və ingilis xalq nağıl mətnlərinin lingvistik xüsusiyyətlərinin müqayisəli əsasda təhlili bir sıra maraqlı məqamlarla yanaşı, bu mətnlərin daxili nizamında strukturlaşdırıcı mahiyyət kəsb etməklə, ümumi təhkiyə axarının dinamikasını tənzimləmək missiyasını icra edən nağıl formullarının yetərinə yüksək işlənmə tezliyi ilə seçildiyini təsbit etmək imkanı vermişdir. Xatırladaq ki, əslində nağıl formullarının mövcudluğu, əslində, müəyyən mənada universallıq səciyyəsi daşıyan mətn strukturlaşdırıcı element kimi bir çox dünya dillərində təsadüf edilir [8, s.670-972]. Bu formulların nağıl mətninin formalaşdırılmasındakı müstəsna mətn formalaşdırıcı potensialı ilə bağlı təhlillər aparmış O.A.Yeqorovanın da qeyd etdiyi kimi, heç şübhəsiz ki, nağıl qiraətində müəllif impovizasiyaları qaçınılmazdır. Lakin nağıl danışan şəxs mövcud qəlibləri, xüsusilə də nağıl formullarını tam ignor etdiyi halda, artıq xalq nağıl mətnin strukturunun “dağılması” mümkün olur: individual olan – kollektiv olan üzərində “qələbə çalır” [7, s.74]. Başqa sözlə desək, nağıl danışanın impovizasiyası müəyyən süjet elementlərinə müdaxilədə, nağıl personajlarının adlarının “yenilənməsində” özünü ciddi şəkildə biruzə vermir, daha dəqiq desək, belə qəbildən müdaxilələrlə nağıl öz ilkin mətni ilə əlaqəsindən kənarlaşmır. Lakin nağıl formullarından tamamilə imtina əsnasında isə artıq mətnin nağıl strukturlaşmasından imtina əsasında struktur deformasiyası və ya J.Derridanın terminologiyası ilə desək [6], tam dekonstruksiya gerçəkləşir ki, biz, bu zaman tam yeni mətnlə qarşıışıq və bu mətn xalq nağıl ədəbiyyatı inventarı deyil, müəllif ədəbiyyatı nümunəsidir. Göründüyü kimi, bir növ “nağılı – nağıl edən” əsas cəhətlərdən biri də onun standart, qəlibləşmiş və ən əsası xalqın linvokulturoloji şərtlənməli semantik paradigmalarda qəlibləşmiş formullara malik olmasıdır. “Azərbaycan nağıllarında dəyişməyən və çıxarılmayan təkcə onun “biri varmış, biri yoxmuş”la başlayıb, “göydən üç alma düşdü” ilə bitməsidi” [2, s.11]. Bu korrelyasiya, yəni nağılda nağıl formulunun olması standartı (mütləq səciyyə daşımasa da) o qədər dominantdır ki, hətta müəllif ədəbiyyatında mətnə nağıl formatını “qazandırmaq” məqsədilə oxucu ilə müəyyən “dil oyununa” girilərək müvafiq formulların tətbiqi ilə süjetin irrealılığı, sehliliyi, imitasiya mahiyyəti (yəni ətraf gerçəklikdə baş verənlərin nağıllar aləmi “linzası” aspektindən təsviti imitasiyası) “yaradılır”. *Once Upon a Time is an American fantasy drama television series created by Lost and Tron*. [4]; *Biri vardı, biri yoxdur, bir Gülzar Nənə* (tanınmış uşaq yazıçısı Gülzar İbrahimova – S.M.) *vardı. Onun əlində sehirli bir qələm doğulmuşdu*[3, s.7].

Azərbaycan və ingilis xalq nağıl mətnlərində yer alan nağıl formulları bir çox ortaq cəhətlərə malikdir. Bu sırada ilk olaraq, onların pozisyon qradasiyasında giriş, medial, final fərqləndirmənin müşahidə olunmasını qeyd edə bilərik. Belə ki, hər iki dildə bu bölgü özünün göstərməkdədir. Eynilə Azərbaycan dilində olduğu kimi, ingilis dilində də giriş formulları özünün geniş çeşidliliyi ilə seçilir. Lakin bununla belə, Azərbaycan dilində nağıl formullarının həm nəsr, həm də nəzm formatında təqdim olunan giriş formaları ilə seçildiyini və bu seçimin (ingilis dili ilə müqayisədə) daha zəngin olduğunu da qeyd edə bilərik. Əslində giriş nağıl formulunun tərkib hissəsi sayılan qaravəllilər nağıl mətninin süjet xətti ilə uyuşmadan, sadəcə olaraq, nağıla başlanğıc mahiyyətli, yəni auditoriya “səsləniş”, diqqət cəlbəedici funksiya icra edir. Məsələn, nağılların girişində yer alan nəzm formatında qararlaşan həmin kiçik həcmli və avtonim mahiyyətli müqəddimələrdən birinə diqqət edək:

*Hamam, hamam içində,
Xəlbir saman içində.
Dəvə dəlləklik eylər
Köhnə hamam içində.
Qarışqa şıllaq atdı,
Dəvənin budu batdı.
Xanın yarıtma oğlu
Elin varını satdı.
Puluna doşab aldı,
İçdi yıxıldı-yatdı... [5].*

Həm Azərbaycan, həm də ingilis dilində yüksək işlənmə tezliyi ilə, eləcə də variant çeşidliliyi ilə seçilən formullar sırasında final formulları qeyd etmək olar. Eynilə giriş formullarında olduğu kimi, final formullarının da geniş toplumda “tanınma əmsalı” yükəsk olduğundan, onlardan da müəllif mətnlərinə “nağıl haləsinin” qazandırılması üçün istifadə edilir. *Hər dəfə bu gözəl almalar süfrəyə düzüləndə nağılçıları xatırlayıram. Göydən üç alma düşdü... Bu almalar o qədər zərifdir ki, onların ağacda bitdiyinə inanmırsan. Bəlkə nağılçılar doğru deyirlər, Quba almaları günəşin özündən qopub düşür?! [1].* Göründüyü kimi, Quba almalarının geniş çeşidliliyini, gözəl dadının, zərif ətrini vəsf edən mətn iqtibasında nağıl elementinə yer verilməklə, daha dəqiq desək, nağıllarımızdakı final formulu xatırladılmaqla onların (Quba almalarının) əsrarəngizliyinin qeyri-reallıq səviyyəsində, yəni az qala nağıllardakı kimi olması təəssüratının taradılmasına xidmət edən subliminal mesaj verilir.

Açar sözlər: Azərbaycan dili, ingilis dili, xalq nağılları, nağıl formulları, təhkiyə mətninin strukturlaşması.

Ədəbiyyat

1. Göydən düşən almalar <https://portal.azertag.az/az/node/26006>
2. Nadir Z. Göydən iki alma düşdü. Olaylar, 2019, 15 yanvar, s.11.
<http://www.anl.az/down/meqale/olaylar/2019/yanvar/628252.htm>
3. Nəcəfzadə Q. Gülzar Nənənin ad günü haqqında nağıl, 525-ci qəzet 2018, 12 dekabr, s.7.
<http://www.anl.az/down/meqale/525/2018/dekabr/622635.htm>
4. Once Upon a Time https://disney.fandom.com/wiki/Once_Upon_a_Time

5. Qaravəllilər https://www.azerbaijans.com/content_126_az.html
6. Гурко Е. Тексты деконструкции
https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/gurko/01.php
7. Егорова О.А. Традиционные формулы как явление народной культуры (на материале русской и английской фольклорной сказки) : диссер ... канд. Культур, Москва, 2002, 259 с.
8. Островская К.З. Инициальные и финальные формулы как средство репрезентации фантастического хронотопа: на материале русских, немецких и английских народных сказок. Мир науки, культуры и образования, Горно-Алтайск, 2019, № 6 (79), с. 670–672.

NEQATİV UŞAQLIQ TƏCRÜBƏLƏRİ AZƏRBAYCAN KONTEKSTİNDƏ

Ülviyyə Mirzəyeva

Azərbaycan Universiteti

ulviyyauafa@hotmail.com

NUT-lar uşaqlıq dövründə (0-18 yaş arası) baş verən potensial travmatik hadisələrdir. Uşaqılıqda baş verən belə travmatik hadisələr emosional olaraq ağır olmaqla yanaşı illər boyu davam edən təsirlərə malik ola bilər. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatlarına əsasən, Neqativ Uşaqılıq Təcrübələri (NUT) uşaqların erkən yaşlarda məruz qala biləcəyi ən intensiv və tez-tez baş verən stres mənbələrindən biridir.

Müxtəlif növ zorakılıqlar (Partnyorlara arası zorakılıq, uşağa qarşı zorakılıq, etinasızlıq və s), narkotik maddələrdən istifadə, evdə psixi xəstələrin olması, valideynlərin ayrılması/boşanması, həbsdə olan ailə üzvünün olması, yoxsulluq, müəssisəyə yerləşdirmə, təbii fəlakət, yaşlılar arasında, icmada və ya kollektivdə olan zorakılıq, həmçinin müharibə dövrünü yaşamaq Neqativ Uşaqılıq təcrübələrinə aid edilir.

Azərbaycan kontekstindən yanaşdıqda NUT-nə aid edilə bilər:

1. 1-ci Qarabag müharibəsinin təsirləri nəticəsində baş verən NUT: Qaçqınlıq və məcburi köçkünlük yaşamaq, valideynlərin itirilməsi, əsirlik və s.

2. Yoxsulluq müxtəlif nəticələrə səbəb olan əsas NUT-lardan biridir . Bu səbəbdən körpələrin azçəkili doğulması, onların həyatlarında qarşılaşdıqları ilk NUT hesab oluna bilər (Yoxsulluq vəziyyətində doğulan körpələrin 10%-nin çəkisi az olur)

3. Uşaqların internatlara atılması. UAFA təşkilatı tərəfindən 2000-ci illərin əvvəlində aparılan araşdırmalara əsasən Uşaqların internatlara atılmasının əsas səbəbi kasıblıq, ailələrin dağılması və əlillik idi.

4. Uşaqların təhsildən kənarda qalması. Xüsusən erkən uşaqılıq təhsili xüsusi diqqət mərkəzindədir. UNİCEF-in məlumatına əsasən 1-5 yaş arasında olan uşaqların məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təhsil alma göstəricisi onların hər 4 nəfərindən yalnız 1-ni əhatə etməklə aşağı səviyyədə olaraq qalır. Şəhərdə yaşayan uşaqların 23%-inin, kənddə yaşayan uşaqların isə 8.9%-inin məktəbəqədər təhsilə çıxış imkanları vardır [1].